

beelden
lezen en
schrijven

beelden lezen en schrijven

Beste leerkracht

Beelden zijn vaak onze eerste bron van informatie, verleiding of expressie. Om de wereld van vandaag en morgen te begrijpen én om er deel van uit te maken, is het leren “lezen en schrijven” van beelden – werken aan beeldgeletterdheid – een must!

Deze Mediawegwijzer daagt je uit om beelden van foto’s, films, cartoons, schilderijen ... centraal te plaatsen in je les. Gebruik beelden niet enkel als illustratie bij de teksten, maar als onderwerp om kritisch te bekijken, de betekenis ervan te lezen, er zelf betekenis aan te geven of om ermee te communiceren.

Veel leesplezier!

Mediawijs, Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid

beelden lezen en schrijven

games in de klas

Wist je dat ...

dit niet de enige Mediawegwijzer is? Neem zeker een kijkje in onze Mediawegwijzers over games in de klas en cyberpesten.

neen tegen cyber pesten

8

Brede blik
op beeld

—————

16

Beeldgeletterdheids-
competenties

- - - - -

26

10 keer
aan de slag

~~~~~

12

Het beeld
in de eindtermen

.....

20

Beelden
leren lezen

—————

28

Beeldgeletterd
museum

- - - - -

14

Eerst zien en
dan geloven

~~~~~

24

Blanke
film

.....

31

De Mediawegwijzer
en meer

—————

Brede blik *op beeld*

Naar Tom De Mente, Educatiewetenschappen, VUB – Lode Vermeersch, HIVA, KULeuven

OVER HOE BEELDGELETTERDHEID UITDAAGT

WILLEN SCHOLEN JONGEREN GOED VOORBEREIDEN,
DAN ZIJN ZE HET AAN HEN VERPLICHT OM GENOEG
AANDACHT TE BESTEDEN AAN HOE JE MET AL
DIE BEELDEN KUNT OMGAAN.

8 Beelden zijn overal, behalve ...

Hoe we de wereld begrijpen is gelinkt aan ons vermogen om indrukken te verwerken. Die indrukken – woorden en vooral beelden – zijn stukjes informatie die we van betekenis voorzien. Dat was zo bij de oermensen met hun muurschilderingen en zo is het nog altijd in onze multimediale, digitale samenleving. We komen beelden overal tegen, op straat, op TV, op internet ... En onze jongeren misschien nog wel meer.

Je ziet ze altijd en overal via hun tablet of smartphone, met behulp van allerlei apps of tijdens het spelen van online games, vlot wisselen tussen oude en nieuwe media en daarbij voortdurend informatie verzamelen, uitwisselen en evalueren. Zo nemen ze intensiever deel aan het leven en is hun blik op de wereld breder dan ooit.

Alleen, er is zoveel meer aan de hand: omgaan met beelden, al dan niet via digitale technologie, bepaalt mee de waarden, gedragingen, handelingen, keuzes en beslissingen van jongeren.

Omgaan met beelden heeft een invloed en wordt zelf beïnvloed door onze manier van zijn, onze omgang met anderen en hoe we als burger actief participeren aan de samenleving. De competenties die nodig zijn om kritisch beeldgeletterd deel te nemen aan de maatschappij zijn dus niet neutraal. Wil je de wereld om je heen begrijpen, dan moet je goed kunnen omgaan met die beelden en wat ze ons zeggen. Beeldgeletterdheid is dus een educatieve must!

Dat maakt meteen van beeldgeletterdheid een levenslange én levensbrede zaak: het is een proces dat nooit helemaal “af” is. Het is eerder een doeloriëntatie dan een einddoel. De competenties verwerven om om te gaan met beelden zit al diep verweven in tal van leercontexten en –situaties, transversaal door het onderwijscurriculum (leer-

gebied- en vakoverstijgend), maar ook buiten de schoolmuren. In de praktijk werken we op school vooral met teksten. Beelden ondersteunen de lesinhoud wel als illustraties. Zelden vormen ze zelf de lesinhoud. Willen scholen jongeren goed voorbereiden, dan zijn ze het aan hen verplicht om genoeg aandacht te besteden aan hoe je met al die beelden kunt omgaan.

De beeldwoordensoep

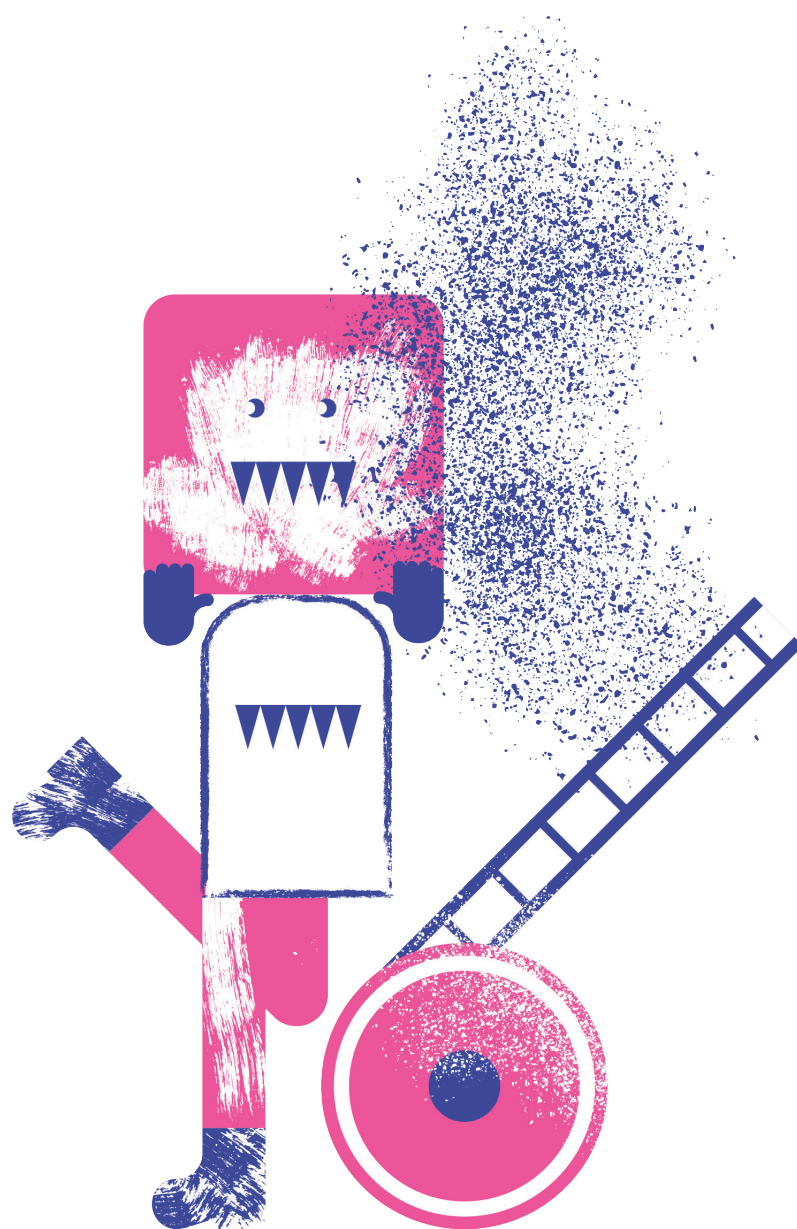
Leren omgaan met beelden kunnen we bekijken vanuit twee standpunten:

- # ligt de focus op het functioneel omgaan met media, beelden als communicatiemiddel, dan hebben we het over ‘**media-educatie**’
- # benadrukken we eerder de vorm- en betekenisverlening van en met beelden, het beeld als een (artistiek) doel op zich, dan zitten we meer in de ‘**cultuureducatie**’

Met het begrip ‘**mediawijsheid**’ (soms ook media-geletterdheid) brengen we beide aspecten samen. Mediawijsheid is het actief, creatief, kritisch en bewust omgaan met alle vormen van media.

Focussen we op media die vooral beelden gebruiken, informatie die in beelden vervat zit, dan komen we bij ‘**beeldgeletterdheid**’ terecht. De term brengt beelden en letters mooi samen: een verwijzing naar het talige aspect van ons omgaan met informatie, zelfs in beelden.

Beelden komen voor op tal van dragers: digitale en andere. Door die collectie beelden navigeren vraagt geletterdheidscompetenties die de dragers overstijgen. Dat noemen we dan weer ‘**transgeletterdheid**’.

Beeldgeletterdheid

Een definitie

Referentiekader Beeldgeletterdheid, Departement Onderwijs & Vorming

BEELDGELETTERDHEID OMVAT ALLE (VEREISTE) KENNIS, VAARDIGHEDEN EN ATTITUDES OM VISUELE VOORSTELLINGEN OF AFBEELDINGEN TE BEGRIJPEN, TE GEBRUIKEN EN BETEKENIS TE GEVEN.

'Visuele voorstelling of afbeelding': waarover gaat het dan? Het referentiekader Beeldgeletterdheid legt de nadruk op het creatieve en multimediale aspect van afbeeldingen. Wiskundige grafieken of aardrijkskundige kaarten vallen op die manier uit de boot. Met andere woorden: het draait om beelden waarbij de beeldmaker – al dan niet bewust – een eigen perspectief in het beeld heeft gelegd.

Waar het dus wél om draait, zijn bijvoorbeeld foto's, video's, films, cartoons, tekeningen, schilderijen, advertenties, posters en beeldhouwwerken.

Het beeld in de eindtermen

- # Er verwijzen **157 eindtermen en ontwikkelingsdoelen (ODET'en)** op één of andere manier naar beeldgeletterdheid of het omgaan met beelden.
- # Veel van die ODET'en gaan niet enkel over beelden, maar vaak over media, kunst en cultuur in het algemeen.
- # ODET'en **zijn minimaal te halen doelstellingen** in het onderwijs. En sommige leerkrachten gaan wellicht veel verder.
- # Teksten komen nog altijd op de eerste plaats in het onderwijs.
- # **Naarmate het onderwijsniveau verhoogt, verminder de aandacht** voor het omgaan met beelden – in wat voor vorm ook.
- # Die afname is vooral toe te wijzen aan de afwezigheid van vakken als **Muzische Vorming of Artistieke Opvoeding** vanaf de tweede graad van het secundair.
- # Er zijn vreemd genoeg bijna geen verwijzingen naar beeldgeletterdheid in de vakoverschrijdende ODET'en op vlak van ICT.
- # In de **taalvakken** verwijzen er ook ODET'en naar beelden. Hier gaat het vooral over hoe beeld tekst kan ondersteunen.
- # Er is geen uitgesproken eensgezindheid over welke beeldgeletterdheidscompetenties nu écht noodzakelijk aangeleerd moeten worden om kinderen en jongeren op te voeden tot kritische, bewuste en actieve burgers.

Meer achtergrondinfo over beeldgeletterdheid en de ODET'en vind je in:
Vandenbroucke, A., Vermeersch, L. (2013). Het beeld in beeld. De plaats van beeldgeletterdheid in de ontwikkelingsdoelen en eindtermen van het Vlaamse basis- en secundair onderwijs. Leuven: HIVA-KU Leuven.

“
Naarmate het onderwijsniveau verhoogt, vermindert de aandacht voor het omgaan met beelden. Die afname is vooral toe te wijzen aan de afwezigheid van vakken als Muzische Vorming of Artistieke Opvoeding vanaf de tweede graad van het secundair.
”

Anneloes Vandenbroucke & Lode Vermeersch

Eerst zien en dan geloven

Bert Pieters, Mediawijs

Beelden zijn meer dan wat, ze zijn ook hoe

Je vakantiefoto's tonen hoe gezellig het was, reclamebeelden vertellen je hoe krachtig of hoe gelukkig je zult worden als je een product koopt en een documentaire zet je al eens aan tot actie. Kortom: elk beeld vertelt wel een inzicht, een visie of zelfs een volledig verhaal. Al dan niet bewust vertelt de fotograaf, de filmmaker, de kunstenaar over eigen gevoelens en ideeën.

Niet alleen wat iemand wil vertellen is belangrijk, ook de manier waarop. Hoe komt het dat je als kijker een verhaal gelooft? Waarom ben je plots geïnteresseerd of zelfs overtuigd? Waarom krijg je sympathie voor een bepaald personage? Krachtige beelden zijn zo sterk omdat ze goed gemaakt zijn. Beeldtaal heeft – net als een gesproken moedertaal – eigen kenmerken, eigen mechanismen.

Een beeldmaker heeft een aantal middelen ter beschikking (een kader, licht ...) waarmee hij zijn verhaal kan vertellen. Hoe deze worden ingezet, bepaalt mee de betekenis van een beeld. Het stuurt onze interpretatie in een bepaalde richting: we noemen dit de 'bouwstenen' van de beeldtaal.

Dat is zo, zowel voor fictiebeelden, als voor non-fictie. Verschillende kleuren roepen verschillende emoties op, een close-up beeld schept inti-

miteit en muziek kan de spanning van een beeld verhogen. Fotografen moeten op persconferenties vaak op een bepaalde plek staan, om het "beste shot" te krijgen voor de voorpagina. En bij documentaires kiezen de makers hoe het verhaal verteld moet worden en hoe jij het dus kunt begrijpen.

Bouwstenen herkennen opent deuren

Bouwstenen opspeuren, herkennen en ermee spelen leert ons veel.

- # Wanneer je de bouwstenen bewust en kritisch bekijkt, herken je sneller de bedoeling van de beeldmaker en doorprik je vlugger mogelijke manipulaties. Dan doe je aan 'begrijpend lezen' van de beelden.
- # Wanneer je de bouwstenen zelf kunt toepassen, maak je je eigen beelden straffer en je eigen verhaal meer overtuigend. Dan doe je aan 'creatief schrijven' van beelden.
- # Wanneer je inzielt hoe de stroom van beelden om je heen samenhangt, zie je hoe ze je blik op de wereld mee bepalen. Je kunt bewust reflecteren over wat ze mee normaal of abnormaal maken en wat jij daarvan vindt.

Het is volgens ons dan ook een taak van leerkrachten, ouders, educatief medewerkers en andere opvoeders om mensen van jongs af aan te laten oefenen met de bouwstenen.

Zes bouwstenen uitgelicht

Je kunt de bouwstenen op allerlei manieren indelen, opdelen, onder elkaar plaatsen, verfijnen of veralgemenen. Wij delen ze op in 6 hoofdbouwstenen.

1 KADRAGE

Je plaatst een kader rond je beelden, waarmee je bepaalt wat iemand wel of niet ziet en hoe opvallend iets in beeld komt. Dat is de meest essentiële keuze over wat er wel of niet in je verhaal mag en hoe centraal (letterlijk) je iets zet.

2 PERSPECTIEF

Of de camera een beeld maakt uit de hoogte, ergens recht voor, van onderen, van opzij ... De keuze voor het camera-standpunt bepaalt je houding tegenover wat op het beeld komt: neutraal, superieur, onderdanig, betrokken ...

3 AFSTAND

Je kunt je beter inleven in de psychologie van de personages wanneer de camera hun gezicht dichterbij benadert.

4 LICHT

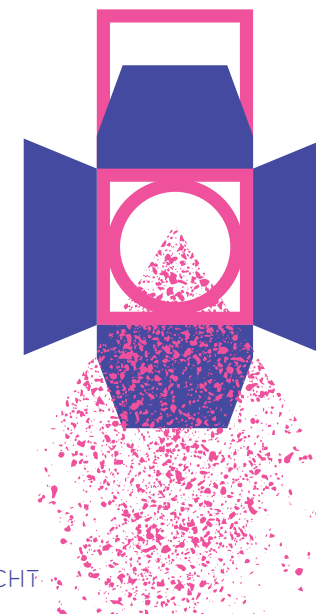
Waar het licht komt, gaat jouw aandacht naartoe. Het licht bepaalt ook heel veel van de sfeer.

5 MONTAGE

Beelden worden niet altijd chronologisch getoond, ze worden met allerlei effecten bewerkt en heel vaak ontbreekt nog informatie. De keuze bij de montage en afwerking heeft daarom een grote impact op hoe ons brein een logica ziet in de beelden.

6 BEELDBEWERKING

Achteraf kan je verschillende beeld-elementen aanpassen, verwijderen of toevoegen. Je doet dit om het beeld te verbeteren of om de aandacht op een bepaald onderdeel te richten. Of – in sommige gevallen – om de waarheid te manipuleren.

Welke competenties zijn nodig?

Naar Tom De Mette, Educatiewetenschappen, VUB & Lode Vermeersch, HIVA, KULeuven

16 Vier processen zijn verweven doorheen het verwerven van competenties in beeldgeletterdheid:

- 1 **Expressie:** je uitdrukken om te communiceren en in creatieve expressie
- 2 **Reflectie:** je identiteit en burgerzin ontwikkelen (individueel en maatschappelijk bewustzijn) via verschillende media
- 3 **Personalisatie:** je informatie en media eigen maken
- 4 **Socialisatie:** je sociaal en cultureel ontwikkelen door netwerking en deelname aan de samenleving als autonoom en verantwoordelijk individu/burger

Zo komen jongeren tot een reeks van 4 competenties, waarin telkens zowel kennis, vaardigheden als attitudes vervat zitten.

#1 Beelden verwerven en waarnemen

Waarnemen is een zintuiglijke activiteit – in vele gevallen zelfs een automatisme. Al is het niet louter een passieve activiteit. Soms moet je gericht op zoek naar beelden. Dan heb je vaak technische vaardigheden nodig, zoals specifieke visuele informatie op het internet zoeken (surfen, navigeren) Daarnaast gaat het om de keuze om beelden al dan niet op te nemen, er aandacht aan te geven, ze te herkennen en ze op een specifieke manier op te slaan (bv. in je herinnering).

#2 Beelden verkennen en gebruiken

Je hersenen koppelen beelden aan eerdere waarnemingen of bestaande kennis. De mogelijkheden ervan worden zo verder verkend. Zo is exploreren een creatieve competentie die bijvoorbeeld ook fantaseren op basis van beelden bevat. Beelden fysiek gebruiken gaat om het toepassen van beelden op diverse dragers om een doel te bereiken. Zo kun je bijvoorbeeld een betoog stofferen of

illustreeren met beelden, een boodschap aantrekkelijker maken, een kunstzinnige uitdrukking geven aan een eigen gevoel, beelden bewerken om tot nieuwe beelden te komen ...

#3 Beeldtaal ontwikkelen en toepassen

Om inzicht te krijgen, niet alleen in één enkel beeld, maar vooral in de stroom van beelden en hun samenhang, doen we aan het interpreteren, classificeren, abstraheren en conceptualiseren van beelden. Je kunt dat zien als het leren gebruiken van het vocabularium en de grammatica van de beeldtaal.

#4 Beelden analyseren en beeldcultuur

Om de onderliggende principes van een beeld te begrijpen moet je de context ervan kennen. Wat zijn de motieven van de maker van het beeld? Een goede analyse van beelden leert je bijvoorbeeld beseffen dat een kunstenaar andere motieven heeft om een beeld te maken en te gebruiken dan

een commercieel bedrijf. Op basis van die analyse moeten leerlingen in staat zijn de betekenis van beelden in te zien en aan beelden betekenis toe te kennen (ook wel: de semantiek van het beeld). Dat omvat competenties zoals het historisch beseffen van de waarde en betekenis van beelden, het uitdrukken en onderbouwen van de eigen voorkeur en waardering van een beeld, inzicht hebben in de sociale conventies en symbolische waarde van beelden, het kunnen evalueren van beelden volgens verschillende modellen en structuren ...

Meer lezen?

- Departement Onderwijs & Vorming (2013). Beeldgeletterdheid. Brussel: AKOV.
- Vandenbroucke, A., Vermeersch, L. (2013). Het beeld in beeld. De plaats van beeldgeletterdheid in de ontwikkelingsdoelen en eindtermen van het Vlaamse basis- en secundair onderwijs. Leuven: HIVA-KU Leuven.
- Vandenbroucke, A., Vermeersch, L. (2015). Kids, take a look at this! Visual Literacy Skills in the School Curriculum. Journal of Visual Literacy, 34 (1), 1-26

beelden
lezen en
schrijven

Beelden *leren lezen*

Interview met Julie Rodeyns, Matchbox vzw

KIJKEN NAAR BEELDEN, NAAR DE OMGEVING OM
JE HEEN IS ESSENTIEEL VOOR MIJ. IK DENK DAT WE
DIE VAARDIGHEID TE WEINIG GEBRUIKEN.

20

Julie Rodeyns werkt gepassioneerd met Visual Thinking Strategies (VTS), een manier om stil te staan bij beelden en die te interpreteren. Om er kritisch naar te kijken, maar ook om er plezier aan te beleven.

Wat houdt VTS precies in?

In het kort zou je kunnen zeggen dat het gaat om je tijd te nemen om naar beelden te kijken. Het is ook een didactische methode, met een bijna volledig uitgewerkt curriculum: voor lager, secundair en volwassenenonderwijs. Het is echt gebaseerd op de idee dat je kan groeien in het kijken. Met jonge kinderen start je op een basisniveau en het bouwt steeds verder op.

Is het een manier om kritisch te kijken?

Als je kijkt naar mediabeelden, draait het zeker om beeldkritiek: je leert hoe een beeld ineen zit en je leert dan ook aflezen of en hoe een foto getrukeerd is. Maar VTS wil vooral leren omgaan met de ambiguïteit van beelden. Veel beelden zijn

moeilijk helder te interpreteren. Zeker bij kunst – waar VTS vaak op wordt toegepast – is de intentie van de kunstenaar soms flou. Veel kunstenaars willen hun betekenis niet delen met het publiek. Je bent dus nooit zeker van wat je ziet. Als twee mensen goede argumenten hebben om een beeld anders te interpreteren, wie heeft dan ongelijk? Die complexiteit wil VTS aankaarten.

Zorg je dan niet voor meer twijfel?

Het is vooral de bedoeling dat je inziet dat je interpretatie van beelden gekleurd is door eigen kennis of waarden. In één van de VTS-discussies die ik begeleidde begon een man bij het zien van een foto direct te interpreteren: we zitten in een buitenwijk van Amerika want ik zie die kledij, de bouwstijl toont aan dat... Terwijl iemand anders op basis van andere elementen dat helemaal kon onderuit halen. Dat is soms confronterend. Bij VTS is het niet de bedoeling om de waarheid achter een beeld te ontdekken, wel leren leven met de vaststelling dat jouw interpretatie gekleurd is.

Bij kunst laat ik die vele interpretaties voor wat ze zijn. Het draait vooral om de visie van de toeschouwer. Bij mediabeelden geef ik meestal wel de context en de bedoeling van de maker mee.

VTS-discussies leven op als er veel meningen zijn. Is een diverse groep noodzakelijk?

Hoe diverser, hoe boeiender. Maar als VTS-begeleider heb je ook technieken om de discussie binnen een meer homogene groep aan te wakken. Die leer je met de jaren – of in de opleiding. Het moeilijkste is allicht om los te komen van je eigen interpretatie en die niet te willen opdringen aan de rest van de groep.

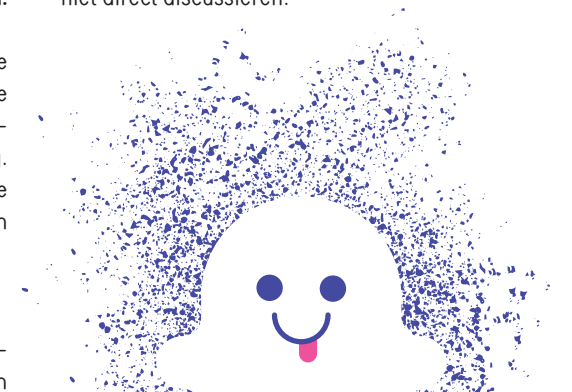
VTS is dus een talige methode?

Klopt. Maar iedereen kan ze toepassen. Het taalniveau is niet zo belangrijk. VTS wordt daarom ook regelmatig gebruikt als tool om nieuwkomers taalvaardigheden te leren. Je vertrekt immers vanuit een beeld. Mensen kunnen vervolgens zelf kiezen vanuit welke hoek of elementen ze hun inbreng vorm geven. Taalvaardigheid en beelden interpreteren zijn twee verschillende zaken. Je kan op een andere manier uitblinken.

Op welke beelden is VTS toepasbaar?

Op zich werkt het voor alles. Ook beelden die kinderen zelf gemaakt hebben. Ik kies vaker voor verwarrende en ambigue beelden omdat die meer interpretatiemogelijkheden bieden. Al kan je ook verrast worden. Soms denk je: wat een banaal beeld. Maar dan slaagt de groep er net in om er heel lang over te discussiëren. Het werkt het best voor stilstaande beelden, zonder tekst. Als er ook tekst is, sta je te snel stil bij het narratieve en niet

bij wat je ziet. Daarnaast is het vooral interessant om de discussie te voeren terwijl je het beeld ziet. Bij bewegend beeld is een beeld soms te snel weg om grondig te bespreken. Bij 'live' voorstellingen zoals dans, moet je dan weer stil blijven en kan je niet direct discussiëren.

21

Visual Thinking Strategies in een notendop

Bij VTS neem je de tijd om naar beelden te kijken en ze in groep te bediscussiëren.
3 vragen worden steeds gesteld.

1 Wat gebeurt er in dit beeld?

Vraag niet: wat zie je? Dan krijg je immers een opsomming. Je wil een verhaal om verbanden te zien.

2 Wat zie je waardoor je dit zegt?

Zo krijg je argumenten voor de interpretatie.

3 Wat gebeurt er nog meer?

Er is altijd meer te vinden.

www.vtshome.org

Beelden *leren schrijven*

Interview met Evy Raes, Kijk! vzw

ZOALS JE LEERT HOE JE EEN OPSTEL MOET
KUNNEN SCHRIJVEN, ZO MOET JE OOK MANIEREN
LEREN OM JE VERHAAL IN BEELD TE BRENGEN. IN ÉÉN
BEELD IETS VERTELLEN, IS EEN UITDAGING.

22

Evy Raes is fotografe, auteur van verschillende boeken om thuis en in de klas beelden te maken met je kinderen en bekend om haar actieve aanpak. Ze wil dat jonge mensen echt hun eigen verhaal kunnen vertellen met beelden.

Alle jongeren zijn toch al actief met smartphones, Snapchat en Instagram. Leren ze niet gewoon zelf hoe ze goede beelden maken?

Je leert zeker door dingen te doen. Maar als je enkel doet wat je al kent, maak je eeuwig dezelfde fouten. Niet iedereen is even gedreven om zijn fouten op te sporen en te verbeteren. Je hebt dus een goede mix nodig tussen zelf ontdekken en geprikkeld worden door anderen. En dat probeer ik te doen in mijn workshops. Ik geef vaak een eerste grote opdracht en verfijn vervolgens, probeer er nieuwe inzichten aan te koppelen.

Wat is de start van het leren beelden maken?

Om een verhaal te kunnen schrijven met beelden, moet je je materiaal kennen: de camera. Wat zijn de mogelijkheden en beperkingen? Ons oog kan in het donker nog heel goed details zien, maar een camera kan dat meestal niet. Als je die beperking niet snapt, raak je snel gefrustreerd. Ik heb gevloekt toen ik op een avond met een camera met simpele flits de kerktoren probeerde te fotograferen. Daarom geef ik kinderen de opdracht om eens te testen wat het effect is van een flits als je telkens verder van een onderwerp staat. En dan merken ze dat het op een bepaald moment inderdaad niet meer werkt. En zo leren ze: ga dichterbij je onderwerp staan!

Het is basis materiaalkennis. Net zoals je om te schrijven moet weten hoe je je pen vasthoudt of waar je je blad legt. En je moet weten dat je camera licht nodig heeft: licht is eigenlijk de inkt voor de camera. Eens je dat weet, kan je gaan spelen met de stijlelementen: compositie, het perspectief van de camera...

Je werkt steeds zeer praktisch. Zit het kijken naar beelden nergens in je workshops?

Persoonlijk analyseer ik altijd. Ik zie het direct wanneer men probeert natuurlijk licht te imiteren, ik vraag me steeds af wat de positie van de fotograaf was, hoe die tegenover zijn onderwerp stond. Het analyseren zit er altijd bij. Dat zit er blijkbaar ingebakken. In workshops laat ik kinderen vooral naar elkaars beelden kijken. Zo ontdekken ze of hun foto wel vertelt wat ze ermee bedoelen. Eén van mijn favoriete opdrachten is: verstop een zin in een foto en laat de anderen die zin raden. Bijvoorbeeld: “een meisje danst in de gang.” De fotograaf moet nadenken over de verschillende elementen: een meisje, een gang. De achtergrond is belangrijk: staat er niet te veel op? De pose van het meisje... Dat is volgens mij de essentie van beeldgeletterdheid: vertelt een foto wel wat ik ermee bedoel? En lezen anderen dit ook zo?

Veel leerkrachten hebben zelf weinig ervaring met foto of film. Weten leerlingen meer dan de leerkracht?

Soms wel. Maar iedereen heeft allicht zelf wel een smartphone met camera en kan dit uittesten. Leerkrachten kunnen gerust opdrachten geven waarbij leerlingen elkaar feedback geven en bijsturen. Ze zijn er kritisch genoeg voor. Door er vaker mee bezig te zijn, kan je ook zelf beter feedback geven. Als een leerling een mooie foto maakt van een vriend, maar er staat ook veel rommel in beeld, durf ik al eens zeggen: wat een mooie kast heb jij! Snel komt het antwoord: “Daar gaat het niet over.” Ruis in beeld detecteren, kan iedereen. Daarvoor hoef je geen goede fotograaf te zijn.

23

Hoe start je dan concreet?

Laat leerlingen verslag maken van dagdagelijkse dingen. Dat kan met super simpele thema's, bijvoorbeeld: water. In eerste instantie geven ze je dan een beeld van een gevuld glas, maar als ze verder denken geven ze je ook beelden van lopend water of dauwdruppels. Zo geef je hen ideeën om creatief te denken en alles vanuit een ander perspectief te bekijken.

We krijgen vandaag veel beelden te zien die ons willen manipuleren. Hoe gaan we daar mee om?

Daar zijn al veel anderen specifiek mee bezig: reclame, propaganda... Als maker kan ik er vooral inspiratie uit halen: hoe iemand staat, in welke poses, hoe smal ze zijn... Het nabootsen van dergelijke beelden in de klas is ongetwijfeld een goede oefening in kritisch denken. Wat je zelf doet, blijft beter hangen. Bovendien is de magie ook groter als je zelf beelden creëert dan als je er enkel naar mag kijken. Het wordt pas écht interessant als je actief betrokken bent, niet? Vandaar mijn actieve aanpak.

Blanke film

een wereldbeeld herkennen

Naar An van Dienderen, Hogeschool Gent

24

Tijdens mijn opleiding tot filmregisseur gaf de docent videoteknik instructies over hoe we de kleuren van de camera moesten afstellen. Hij nodigde daarvoor de studente met de zachtste huidtextuur uit voor de camera. Zij moest blank zijn. Waarom? Het eigenaardige antwoord luidde dat de huid van blanke vrouwen het meest geschikt is.

China girls, blank als porselein

In de filmgeschiedenis heb je een traditie van zogenaamde China girls: hun blanke huid moet op glad, wit porselein lijken.. Sinds de jaren '20 maakt men gebruik van vrouwen – samen met een kleurkaart – om kleuren van de pellicule of camera af te stellen. Het doel was om een visuele continuïteit te creëren tussen shots en scènes die onder verschillende lichtomstandigheden werden gefilmd. Ook in recente software zoals Photoshop vind je nog die China girls.

China girls als white glitch in the cinema machine

Genevieve Yue (docent New School New York) beschrijft een China girl als een glitch, een tijdelijke breakdown van cinema. Het publiek krijgt deze opnames nooit te zien, ze zijn enkel voor de techniekers. Maar de relatie met huidskleur maakt het toch problematisch. Het maakt de blanke huidskleur de 'norm' bij het filmen. Ze zijn een 'white glitch', dus, want mensen "met kleur" worden uitgesloten omdat ze afwijken van deze norm.

Kan technologie racistisch zijn?

Jean-Luc Godard weigerde in 1977 om Kodak-film te gebruiken in Mozambique. Hij vond die racistisch, omdat die "gekleurde" mensen slecht belichtte. Cinemahistoricus Brian Winston herinnert er ons aan dat Afro-Amerikanen er op de Amerikaanse televisie (NTSC) groen uitzien, omdat bij het ontwikkelen van de kleurenfilm (en kleuren-televisie), vooral gekeken werd hoe ze het kaukasische huidtype het beste konden reproduceren.

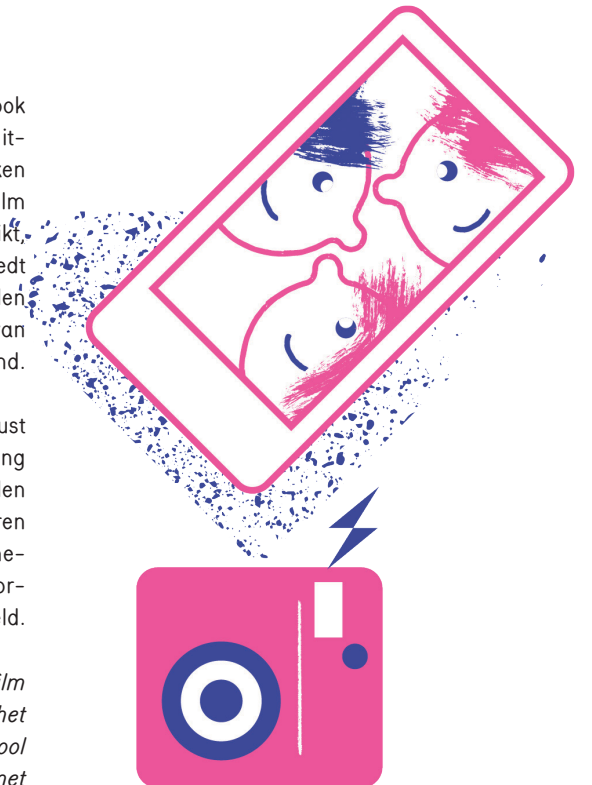
TIJDENS MIJN OPLEIDING TOT FILMREGISSEUR GAF DE DOCENT VIDEOTECHNIEK INSTRUCTIES OVER HOE WE DE KLEUREN VAN DE CAMERA MOESTEN AFSTELLEN. HIJ NODIGDE DAARVOOR DE STUDENTE MET DE ZACHTSTE HUIDTEXTUUR UIT VOOR DE CAMERA. ZIJ MOEST BLANK ZIJN.

25

Filmtheoreticus Richard Dyer bevestigt dat ook lichttechnieken in film, televisie en fotografie uitgaan van de blanke huidskleur. In handboeken over fotografie of belichtingstechnieken in film worden bijna enkel blanke gezichten gebruikt, tenzij men schrijft over 'het probleem' dat optreedt wanneer mensen van een andere kleur worden belicht. Deze zogenaamde white-centricity van de fotografische media wordt zelden erkend.

Sociologe Lorna Roth noemt dat onbewust racisme, waarbij ongelijkheid en uitbuiting worden gerechtvaardigd door het aanvaarden van een bestaande traditie. China girls illustreren perfect het ontstaan en het functioneren van mechanismes die gebaseerd zijn op racistische vooronderstellingen die niet in vraag worden gesteld.

An van Dienderen maakte in 2015 de kortfilm 'Lili' over dit onderwerp, gesubsidieerd door het Vlaams Audiovisueel Fonds, Contour7 en School of Arts Gent. Meer info: www.anvandienderen.net

10 keer aan de slag

26 Kant en klaar lesmateriaal: Leren met beelden

Fotografe Evy Raes en pedagoge Nel Broothaerts schreven in opdracht van Mediawijs een handboek met kant-en-klare lessen (wiskunde, taal, MO...) die kinderen aanmoedigen om hun intuïtieve blik te verscherpen. Verkrijgbaar bij Garant Uitgevers.

Online workshop beeldgeletterdheid

School jezelf bij via een online workshop. Op www.mediawijzer.net/online-workshops-over-mediawijsheid/ vind je als leraar of docent handvatten om op een goede manier met leerlingen te kunnen praten over de vele beelden die we te zien krijgen.

Verrijk je lessen met archiefbeelden

Het Archief voor Onderwijs is een beeldbank die leerkrachten een waaier aan audiovisueel materiaal van de openbare omroep, de regionale omroepen en diverse cultuurerfgoedinstellingen aanreikt. Het is vlot doorzoekbaar en inzetbaar in tal van klascontexten. <https://onderwijs.hetarchief.be/>

VTs met recente nieuwsbeelden

Elke week zet de New York Times een intrigerende nieuwsfoto online om in de klas te bespreken. Vragen als "wat gebeurt er op de foto?" om het gesprek te begeleiden krijg je er bij. Een week later kom je ook écht te weten wat er in beeld gebeurde. www.nytimes.com/column/learning-whats-going-on-in-this-picture.

Ga eens 'monumentlezen'

Ga in je omgeving op zoek naar standbeelden, herdenkingstekens en andere monumenten, en probeer de betekenis ervan te ontcijferen. Bij de lesbrieven op <http://meetjesland.kindereninbezetgebied.be/> vind je info voor leerkracht en leerling.

Films, bijhorend lesmateriaal en workshops

Organisaties als Lessen in het donker, MOOOV, Jekino en Film'on hebben een aanbod om films te kijken, te huren en te bespreken. Met bijhorende lespakketten en/of workshops.

#Hierteekenen

Door te tekenen zie je meer. Door kunst na te schetsen ontdek je details, kom je te weten waarom iets je raakt. Het Amsterdamse Rijksmuseum stimuleert daarom iedereen om af te komen met pen en papier.

Cartoons in het nieuws

Cartoons zijn een specifieke vorm van beeld. Ze willen snel emoties oproepen. Met het (Nederlandse) lespakket Cartoons in het nieuws leren de leerlingen van alles over cartoons en spotprenten. www.nieuwsindeklas.nl/lesmateriaal/lespakket/cartoons-in-hetnieuws

Vergeet het portretrecht niet

Beeldgeletterdheid oefenen betekent ook veel foto's en filmpjes maken. Maar mag je ze ook zomaar publiceren? Ontdek het op www.storylab.be/RechtOpAfbeelding/

Mediawijs.be

Nieuwe weetjes, lespakketten en inspirerende praktijkvoorbeelden vind je hier van zodra wij ze kennen.

Beeldgeletterd *museum*

Interview met Sofie Vermeiren & Isabel Lowyck, M-Museum Leuven

M - MUSEUM LEUVEN GOOIT HET VANAF 2017 OVER EEN
ANDERE BOEG. BEELDGELETTERDHEID EN HET BEWUST KIJKEN
NAAR BEELDEN KRIJGT ER EEN PROMINENTERE PLAATS.

28

Jullie zetten in op beeldgeletterdheid. Wat betekent dit voor jullie?

De hedendaagse maatschappij wordt gedomineerd door beelden. Deze beelden hebben een betekenis en een boodschap. Om die te achterhalen moet je in staat zijn om hun beeldtaal te lezen. We willen bij M de bezoeker mogelijkheden aanreiken om met beelden om te gaan of ze te 'lezen'. Op die manier willen we een bijdrage leveren tot de vorming van kritische burgers. Door bewuster en kritischer te kijken naar kunst, ben je in staat om kritischer naar jezelf en de wereld te kijken. En zo komen we tot de uitwerking van een beeldgeletterdheidsmuseum.

Hoe moeten we dat concreet zien?

In de eerste plaats zal je dat kunnen zien aan de presentatie. Geen traditionele opstelling meer. Werken uit zeer verschillende periodes maar met een gelijkaardig thema, kunnen bijvoorbeeld naast elkaar geplaatst worden. We zullen proberen verrassend uit de hoek te komen om de nieuwsgierigheid van mensen te prikkelen en

hen te dwingen kunstwerken vanuit verschillende standpunten te bekijken. Idee is om de bezoeker vragen te laten stellen: waar gaat mijn blik naartoe? En hoe komt het dat ik misschien anders kijk dan een andere bezoeker? Of waarom kijkt iedereen naar hetzelfde? Door op dergelijke zaken de focus te leggen, maak je bezoekers bewust van hun kijkgedrag. Het is een zoektocht. Je wil inzetten op nieuwe technieken, maar het mag natuurlijk geen gimmick worden. Alles moet een meerwaarde hebben om beter te kijken. Gelukkig krijgen we hulp van de KULeuven als wetenschapsinstelling en het Europese netwerk ENVIL.

Verandert er ook iets in de educatieve activiteiten of gidsbeurten?

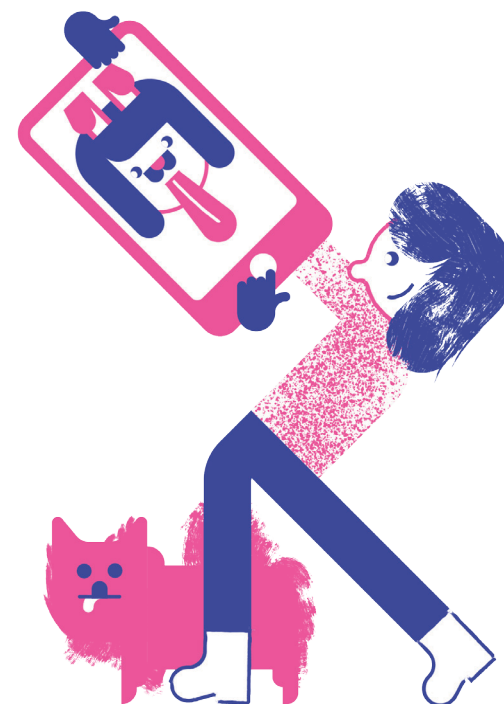
In gidsbeurten is er nu ook al vaak aandacht voor beeldgeletterdheid, zeker bij schoolgroepen. Maar ook bij andere groepen zullen we vaker hierop focussen. Een idee dat we hebben is het laten natekenen van kunstwerken of details ervan. Het is heel simpel en iedereen kan het.

Blijft er ook iets voor de 'klassieke' bezoeker?

Een museum kan een oase zijn waar je tot rust komt en waar je kan genieten van kunstwerken – dat kan nog steeds –, maar het is evengoed een plaats die bezoekers doet nadenken en reflecteren, creatief doet denken of uitdaagt.

Als metafoor van het museumbezoek gebruikt M vanaf 2017 een reis en het reizen. M zet de deuren open voor alle reizigers. "Hoe lang, met welke bagage, met wie?" zijn beslissingen die de bezoeker zelf maakt. Voor M is de bestemming even belangrijk als het reizen zelf. M neemt de rol op als begeleider en laat bezoekers proeven van het onbekende. We moeten beseffen: als museum heb je niet meer het laatste of hoogste woord. Het is belangrijk om in dialoog te gaan met je bezoekers, met je publiek. En een waardevolle beleving staat hier altijd centraal.

29

“
Je vakantiefoto's tonen hoe gezellig
het was, reclamebeelden vertellen
je hoe krachtig of hoe gelukkig je
zult worden als je een product koopt
en een documentaire zet je al eens
aan tot actie. Kortom: elk beeld
vertelt wel een inzicht, een visie
of zelfs een volledig verhaal.

”

Bert Pieters

Wie zijn wij

Mediawijs is het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid van de Vlaamse overheid en imec vzw. Mediawijs overlegt, inspireert, informeert en stimuleert bewust, actief, kritisch en creatief mediagebruik.

Vind ons online

Bezoek onze website www.mediawijs.be! Maak je persoonlijk profiel aan om tools te downloaden, schrijf je in op onze nieuwsbrief en volg ons op Twitter (@MediaWijsBe) en Facebook (Mediawijs).

Voor ouders MediaNest

MediaNest is een online platform voor ouders over media-opvoeding. Ouders kunnen er terecht met vragen over het mediagebruik van hun kinderen van 0 tot en met 18 jaar. MediaNest vertrekt van een positieve invalshoek op media en opvoeding, met de nodige aandacht voor de risico's.

Voor professionelen Mediacoach

Mediacoach is een opleiding voor professionelen die mediawijsheid willen integreren in hun organisatie. De focus ligt op theorie, inspirerende voorbeelden en uitwisseling rond mediawijsheid. De deelnemers realiseren een concreet project in hun organisatie en ontvangen een competentiedocument na afloop.

Colofon

Werkten mee aan dit magazine Tom De Mette
(Educatiewetenschappen – VUB), Niek Godfroid
(Mediaraven), Isabel Lowyck (M – Museum Leuven),
Bert Pieters (Mediawijs), Evy Raes (Kijk! vzw),
Julie Rodeyns (Matchbox vzw), An van Dienderen
(Hogeschool Gent), Lode Vermeersch
(HIVA – KULeuven) en Sofie Vermeiren
(M – Museum Leuven).

Eindredactie Andy Demeulenaere,
Bert Pieters (Mediawijs)

Grafisch ontwerp Elvire Delanote

Illustraties Sarah Vanbelle

Drukker Guido Maes Printingdeluxe

Verantwoordelijke uitgever

Andy Demeulenaere
imec vzw
Kapeldreef 75
3001 Leuven

Deze Mediawegwijzer valt onder de Creative
Commons-licentie: Naamsvermelding-
NietCommercieel-GeenAfgeleideWerken

© 2016

Een publicatie van imec vzw – Mediawijs,
het Vlaams Kenniscentrum Mediawijsheid.

Meer info?

Wil je meer weten over beeldgeletterdheid?
Surf naar www.lerenmetbeelden.be

Medegefinancierd door de Europese Unie
De financieringsfaciliteit voor Europese verbindingen

